

PAVOL PÁLENKÁŠ

HVAR — VÝZNAMNÝ REGIÓN CESTOVNÉHO RUCHU JUHOSLÁVIE

Pavol Pálenkáš: Hvar — an Important Region of Yugoslavia's Tourism. Geogr. Čas., 28, 1976, 4; 5 fig., 7 rfs.

In his contribution the author takes notice of one of the biggest Yugoslavian islands from the tourism view point. He analyses the natural, cultural and historical conditions of Hvar for the development of its visits, he informs of the network of touristic equipment, of its place in the economy of the island and of the role of Czechs and Slovaks in the touristic activities on Hvar.

PRÍRODNÉ PREDPOKLADY CESTOVNÉHO RUCHU NA OSTROVE HVAR

Ostrov Hvar zaraďujeme do skupiny veľkých juhoslovanských ostrovov. Povrchom 297 km² je Hvar podľa veľkosti štvrtý ostrov na Jadrane. Hvar je najdlhší ostrov na Jadrane (68 km) s priemernou šírkou 4,5 km a najväčšou šírkou iba 10,5 km. Najvyšší vrch je Sv. Nikola, ktorý je 626 m vysoký. Ostrov Hvar sa tiahne približne v smere východ—západ.

Na severe Hvar ohraničuje Hvarský kanál, na juhovýchode Neretniansky kanál, na juhu Korčulanský kanál a Ščedrovský kanál a na juhozápade Vyšský a Paklenici otoci.

Vzhľadom na územie SFRJ má Hvar priaznivú polohu. Z administratívneho, politického, ekonomického a kultúrneho hľadiska gravituje k mestu Splitu.

Okolo ostrova Hvar sa vyskytuje mnoho malých ostrovčekov, ktoré vzbudzujú záujem turistov a umožňujú komplexné a rôznorodé riešenia v cestovnom ruchu. Mimoriadne možnosti pre turistiku má najmä súostrovie Paklených ostrovov pri Hvare. Okrem týchto malých ostrovčekov a súostroví je Hvar bohatý aj na rôznorodé výbežky a zálivy, ktoré sa volajú „úvalami“. Tieto drobné tvary výbežkov a zálivov dávajú pobrežiu zvláštnu plasticnosť, na ktorú sa viažu estetické atribúty turistickej atraktívnosti.

Ostrov Hvar sa vyznačuje miernou jadransko-mediteránnou klímou, variantom typickej mediteránnej klímy. Zrážky sa na Hvare vyskytujú v dvojnásobnej zrážkovej perióde, t. j. okrem hlavného maxima v chladnom ročnom období (jeseň, zima), prichádza ešte jedno vedľajšie na včasnú jar. Hlavné minimum zrážok je v teplej perióde roka — od júla do augusta. Takže režim vodných zrážok Hvaru predstavuje o niečo pozmenený mediteránny typ. Ako všeobecnú charakteristiku klímy môžeme uviesť zovšeobecnenie, ktoré predpokladá teplé, suché letá, a mierne a daždivé zimy.

Prímorská oblasť, do ktorej patrí Hvar, je charakterizovaná rôznymi typmi počasia, ktoré tvoria základ klímy spomenutého kraja. Vlhký typ je podmienený južným vetrom (južin), ktorý má juhovýchodný smer a ktorý prináša vodné zrážky. Suchý typ počasia je charakterizovaný suchým, chladným vetrom z kontinentu (bora). Vo väčšine prípadov je charakterizovaný jasným počasím, vyskytuje sa hlavne v studenej časti roka, pri prechode veľmi chladných vzdušných mäs vzduchu z kontinentálnej časti. Do tretice rozlišujeme ešte aj tzv. typ stále jasného počasia, charakteristický pre teplejšie ročné obdobie s osviežujúcim vetrom z mora (mistrál). V noci cez toto obdobie veje vietor z pevniny. To sú denné periodické vetry, ktoré vznikajú ako výsledok denných termických rozdielov medzi pevninou a morom.

Oblasť Hvaru je bohatá na slnečné žiarenie, čo má mimoriadny vplyv a nemalý význam aj z hľadiska turistického, hygienického a balneologického.

Priemerný mesačný počet hodín slnečného svitu na Hvare:

jan.	febr.	marec	apríl	máj	jún	júl
128,2	144,1	193,8	240,1	270,0	323,2	379,8
august	september	október	november	december	rok	
346,4	261,1	203,5	134,0	160,0	2724,3	

Denný priemer trvania slnečného svitu v meste Hvar v hodinách:

január	február	marec	apríl	máj	jún	júl	august
4,1	5,2	6,2	8,0	8,7	10,8	12,3	11,2
september	október	november	december	rok			
8,7	6,6	4,3	3,2	7,5			

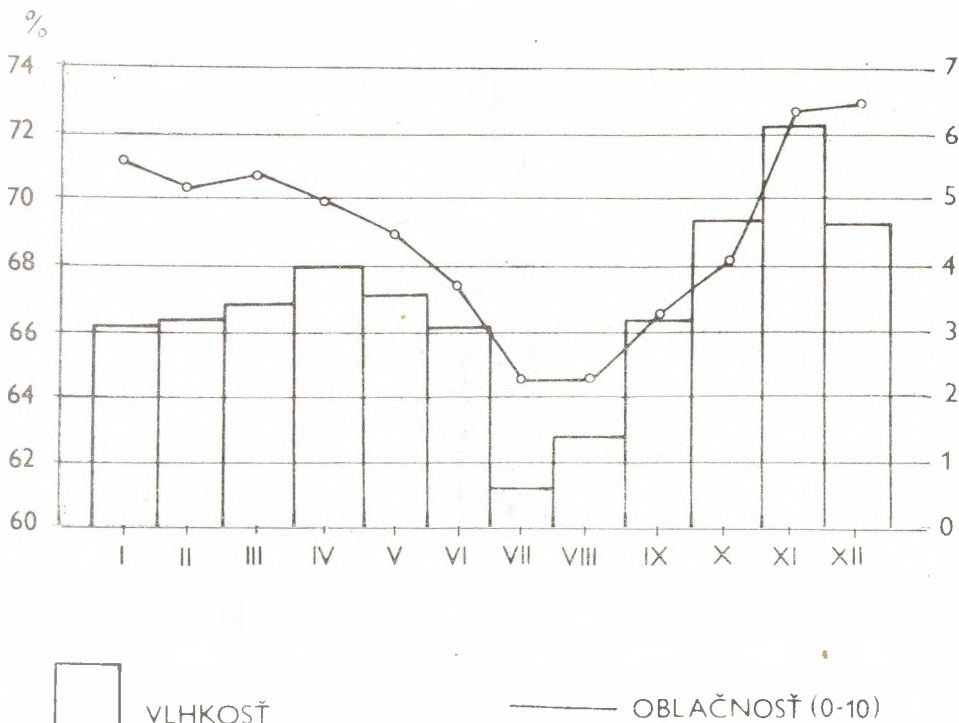
Z uvedených priemerných údajov o slnečnom svite (za roky 1956—1971) vidno, že priemerná ročná suma slnečného svitu je veľká. V niektorých rokoch dosahuje vyše 3000 hodín. Relatívne vysoký denný priemer insolácie na Hvare je aj v zimných mesiacoch a má silný vplyv a význam aj pre Hvar ako stredisko zimnej turistiky.

Teplotný režim charakterizuje mierna klíma Hvaru. Najmä mesačné teplotné amplitúdy, ktoré sú vzhľadom na iné pobrežné mestá menej výrazné (pre mesto Hvar je 16,6 °C). Zmierňujúci vplyv mora na teplotu v priebehu leta nie je taký výrazný ako v zime. Zapríčiňuje ho charakter povrchu a krasového reliéfu Hvaru, ktorý sa ľahko zohreje cez leto. Zalesnením oblasti by sa tento negatívny vplyv odstránil.

Priemerná teplota vzduchu podľa mesiacov v meste Hvar:

január	február	marec	apríl	máj	jún	júl	august
8,3	8,8	10,5	13,8	18,1	22,2	24,9	24,4
september	október	november	december	rok			
21,4	16,9	13,4	10,0	16,1			

Na oblasť ostrova Hvar značne vplýva mediteránna klíma. Vplyv tejto klímy takmer vylučuje možnosť vzniku mrazov a studených dní počas zimy. Takže počet chladnejších dní je minimálny. Na druhej strane teplých a niekedy až horúcich dní je tu veľa, najmä v priebehu leta. Teplé dni sú časté aj na jar a v jeseni.

Obr. 1. Vlhkosť vzduchu [v %] a priemerná oblačnosť v meste Hvar.

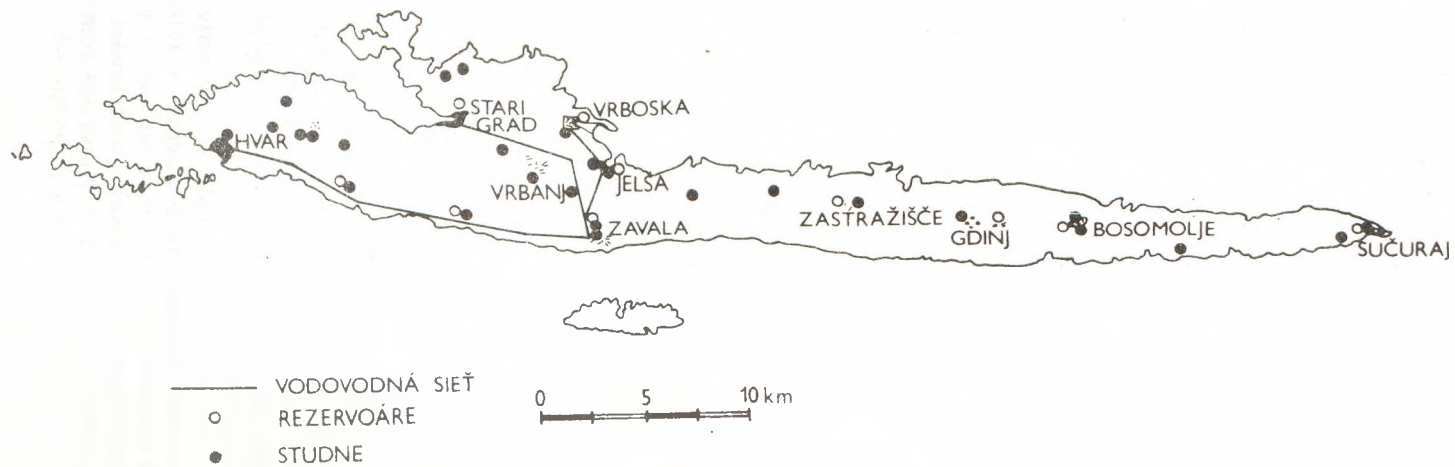
Vodné zrážky sú rozdelené prevažne na zimné mesiace, čo sa vhodne prejavuje na vytváraní podmienok pre letnú turistiku a značne zhoršuje všeobecné klimatické podmienky pre rozvoj zimnej turistiky.

Hvar má teda vcelku veľmi priaznivú klímu. Aj to je jeden z dôležitých motívov, ktorý Hvar urobil dôležitým regiónom cestovného ruchu.

V meste Hvare sa nevyskytuje problém s vodou ani cez najfrekventovanejšie letné mesiace. Dnes v samom Hvare 90 % obyvateľov používa vodu z vodovodu. Spotreba na obyvateľa je 300 až 350 l, čo zodpovedá európskym priemerom. Odvod znečistenej vody je tiež vyriešený.

Celá vodovodná sieť však nie je ukončená a všetky domácnosti ešte nemajú vodovod. Nemôžeme preto povedať, že Hvar už vyriešil všetky problémy zásobovania vodou, ktoré majú korene ešte v minulosti. Napriek tomu dosiahol v tomto smere úroveň, ktorá umožňuje rozšíriť a podporiť rozvoj súčasného cestovného ruchu na ostrove.

Zo stanoviska dlhodobej rekreácie je teplota vody najvýznamnejšia zo všetkých prírodných činiteľov, lebo má najpriaznivejší fyziologický vplyv. Najvyššia teplota vody na Hvare býva v júli, v auguste a v septembri. Pohybuje sa od 22 do 26 °C. Najnižšie teploty bývajú vo februári od 9 do 12 °C. Kým ročné amplitúdy málokedy presahujú 2 °C. Najvyššie teploty morskej vody počas dňa sú v čase od 15–16 hodiny a najnižšie sú okolo 4 hodín ráno.

Obr. 2. Zásobovanie vodou na Hvare.

Vďaka polohe, reliéfu, klíme a moru boli na Hvare vytvorené vhodné podmienky pre včasné osídlenie. Prvé pramene o jeho obyvateľoch pochádzajú z neolitu. Až dodnes sa zachovali mnohé kultúrnohistorické pamiatky, ktoré s obľubou navštevujú domáci a zahraniční turisti. Dnes sa v meste Hvar na relatívne malom priestore jasne diferencujú mestské štvrte, ktoré majú svoje osobitné pomenovanie a ktoré si turisti radi prezerajú.

K atraktivnosti Hvaru a jeho okolia veľmi prispievajú „Paklenie otoci“ s množstvom pláží, z ktorých je najkrajšia Palmižina. Na ostrove Jerolim je známa nudistická pláž. Východne od Hvaru sa nachádza výletnícke miesto Milna. Sú to tri štrkovité pláže, dlhé asi 80 m. Táto oblasť by sa mohla využiť počas celého roka pre turistickú sezónu, lebo má osobitne veľké oslnenie.

V meste Stari Grad sa dodnes zachovalo množstvo historických pamiatok, pozostatkov gréckych mestských pevností. Okrem toho, v Starom Grade sa nachádzajú rôzne zaujímavé architektonické stavby, kostoly a fragmenty palácov.

Na pohľad modernejším mestom ako Hvar a Stari Grad je mesto Jelsa. Bolo založené v 19. storočí. Domy na pobreží nemajú typický prímorský charakter, ale sú stavané v modernejšom štýle.

V bezprostrednej blízkosti Jelsy sa nachádza niekoľko osád. Sú to: Pitve, Vrisnit, Švirče a Vrbaň. Osada Vrboska je od Jelsy vzdialená 1 km. V smere na Pitve cez tiesňavu Vratnik a cez priechod Sv. Antona prichádza sa na južnú stranu ostrova. Na južnej strane sa môže predĺžiť cesta do Ivandolca, ďalej do Svetej Nedelje v smere na západ, alebo do Gramindolca v smere na východ.

Z Jelsy na východ vedie cesta do Sučuraju dlhá 51 km, ktorá nadväzuje na hlavnú cestu ostrova a spája mestá Hvar—Stari Grad—Jelsa. Idúc smerom do Sučuraju, keď sa prejde kúpalisko Mina, vchádza sa do oblasti osád Gdiň a Bosomolje, ktoré majú historický názov Plame.

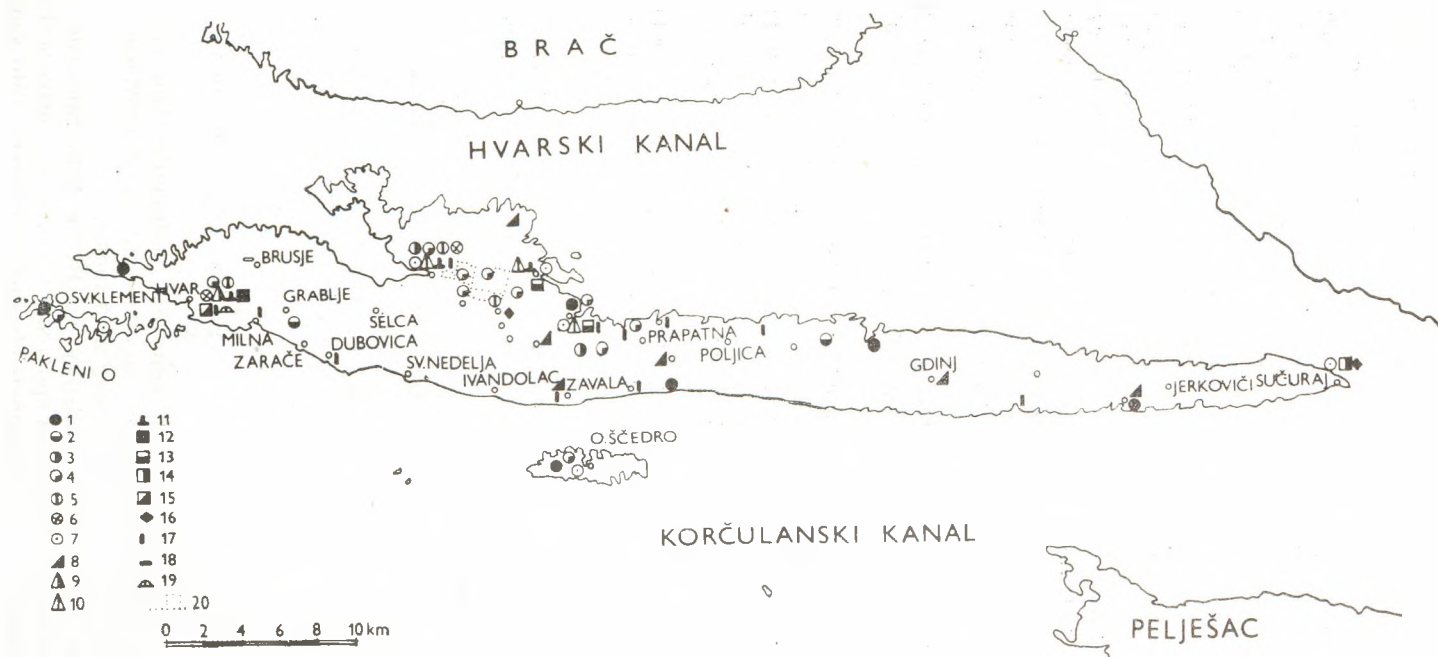
Východne od Jelsy sa nachádza archeologická lokalita — kostol Sv. Luka, ktorý má elementy barokového umenia. Pri mori pod cestou sa nachádza zátoka Prapatna, kde je sídlisko Gornja Prapatna.

Južne od Gornja Prapatne nachádza sa osada Humac. Idúc ďalej na juh, za necelú polhodinu prichádza sa do Grapčevej jaskyne. Po archeologickej stránke je to veľmi významná jaskyňa, lebo sú v nej zachované stopy ľudskej kultúry z tretieho tisícročia pred našim letopočtom. Aj toto je jeden dôkaz toho, že ostrov Hvar je osídlený už 5000—6000 rokov. Materiál z tejto jaskyne sa nachádza v archeologickej zbierke Sv. Marka vo Hvare.

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA ROZVOJA CESTOVNÉHO RUCHU NA HVARE

Keď si Rakúsko-Uhorsko po druhýkrát roku 1814 podmanilo Dalmáciu, významné osobnosti jeho vedeckých kruhov navštevovali novú provinciu, aby spoznali jej prírodné, etnografické a historické zvláštnosti.

Prvým podnetom na organizovanie turistiky na Hvare bolo založenie Hygienickej spoločnosti roku 1868. Jej úloha spočívala v tom, že sa mala postarať o ubytovanie a poskytovanie najnevyhnutnejších služieb chorým. Táto spoloč-

Obr. 3. Kulturne pamiatky na Hvare. 1 — predhistorické, 2 — ilýrske, 3 — grécke, 4 — rímske, 5 — starochorvátske, 6 — románske, 7 — gotické, renesančné, barokové, 8 — etnografické, 9 — prístavy z 15. stor., 10 — prístavy z počiatku 19. stor., 11 — hlavné výtvarné pamiatky, 12 — fragmenty architektúry 13. stor., 13 — fragmenty architektúry 16. stor., 14 — fragmenty architektúry 17. stor., 15 — fragmenty architektúry 19. stor., 16 — fragmenty obranných bášť, 17 — „ladaninské“ domy zo 16. až 19. stor., 18 — zrúcaniny „ladaninských“ domov, 19 — prírodné atraktívnosti, 20 — rímska centúria na Hvare.

nosť mala v úmysle vytvoriť z Hvaru zimné rekreačné centrum. Aby bol úspech zaistený, Spoločnosť svoju prácu zameriava na agitačnú činnosť pre získavanie popredných akcionárov. Po prvých viditeľných úspechoch, spoločnosť sa ďalej zameriavala na propagačnú prácu. V propagačných materiáloch, ktoré spoločnosť zasielala, sa zdôrazňuje fakt, že Hygienické družstvo bolo prvým a jediným družstvom takéhoto druhu v celej bývalej Monarchii. Okrem toho, všade sa hovorí o priaznivej hvarskej klíme, najmä v období zimy. V materiáloch sa nespomínajú kultúrno-historické pamiatky a umelecké diela, lebo ich nepovažovali za dôležité, keďže sa uprednostňovala liečba a všetko to, čo s ňou súviselo.

V tom čase Hvar navštevovali prevažne Rakúšania, Maďari, Česi a Slováci, ako aj domáci hostia. Na podklade práce Hygienického spolku rozvíjala sa aj ďalej turistika Hvaru. Turistickú tradíciu si Hvar udržal preto, lebo mal vhodné prírodné a kultúrne predpoklady, atď. Že sa Hvar zaradil medzi vedúce turistické oblasti, k tomu prispeli:

- menšia vzdialenosť od Splitu, veľkého mestského strediska a uzla rôznych dopravných spojov s vnútrozemím.
- väčšia frekvencia dopravy, lebo sa nachádza na hlavnej navigačnej linke Split—Dubrovnik.
- mierne podnebie a turistické atraktívnosti, najväčšie námestie v Dalmácii, najstaršie divadlo na Balkáne, letné javisko, najstaršie osídlené pobrežie, urbanistické danosti a zvláštnosti v rôznych štýloch, múzeá, galérie a iné kultúrnohistorické pamiatky.

Druhá turistická časová perióda v rozvoji cestovného ruchu Hvaru bola medzi dvoma svetovými vojnami. Je to obdobie výstavby viliek, predovšetkým domácej, ale aj zahraničnej buržoázie, tým sa vytvára dlhoročná klientela a napomáha v predlžovaní turistickej sezóny na Hvare. Vo vtedajšom cestovnom ruchu bol Hvar uznávaný ako jedno z najvynikajúcejších centier na Jadrane. Toto centrum nie je len vyhľadávaným letoviskom, ale aj centrom na zimnú rekreáciu. Vrcholné obdobie tejto etapy bolo medzi rokmi 1938 až 1940, keď okrem Čechov, Slovákov a tradičných Rakúšanov prichádzajú vo veľkom počte aj Nemci.

Po oslobodení sa vyvinulo veľké úsilie, aby sa znárodnené hospodárstvo prispôbilo turistickému ruchu v nových podmienkach socialistickej Juhoslávie. Bolo potrebné prispôbovať vojnou poškodené objekty aj v tých nepriaznivých podmienkach, v ktorých sa štát ocitol po vojne. V období rokov 1947—1955 aj hvarské pohostinstvo zložilo skúšku v rámci juhoslovanského plánu, pripravujúc sa organizačne a kádromo na ešte úspešnejší rozvoj turistiky na ostrove. Je to predovšetkým obdobie rozvoja viazaného cestovného ruchu. Vtedy sa na Hvare okrem rekonštrukcií starých hotelov vybudovali aj robotnícke zotavovne, ktoré umožňujú pracujúcim zoznámiť sa s krásami Hvaru a jeho klimatickými hodnotami.

Rozvoj Juhoslávie vcelku, na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach, v doprave, obchode, zdravotníctve, v kultúre a predovšetkým v ekonomickej úrovni rozvoja dediny a mesta i širším spojením Juhoslávie so štátmi Európy a sveta sa vytvárali podmienky pre rušný rozvoj turistiky a výstavby turistických kapacít aj na ostrove Hvar. Je to zvlášť obdobie od roku 1957—1970, doba najbúrlivejšieho rozvoja a výstavby turistického hospodárstva na ostrove.

Táto perióda výstavby ostrova Hvar nie je skončená, ani pred ukončením,

ale naopak, potrebné je ísť ďalej. Do popredia sa dostáva problém racionálnejšieho využitia kapacít, lepšieho predaja, skvalitňovania pohostinských služieb, masovej propagandy, bohatej turistickej ponuky atď.

HOSPODÁRSKE FUNKCIE OSTROVA HVAR

Na Hvare nemožno hovoriť o poľnohospodárstve v pravom zmysle slova, ale vlastne iba o tradičných pozostatkoch niekdajšieho hvarskeho poľnohospodárstva.

Dnes na Hvare existuje poľnohospodárske družstvo. Zväčšuje sa rozloha neproduktívnej plochy a rozloha obrábanej plochy, kým plochy vinogradov a ovocných sádov sa zmenšujú. V spoločenskom vlastníctve je 56 % pôdy a v súkromnom 44 % rozlohy všetkých pozemkov. Zo všetkých poľnohospodárskych plodín najdôležitejší je vinič. V súčasnosti sa vinohrady rozprestierajú na 2350 ha. Hlavná výrobná oblasť je medzi Starim Gradom, Vrboskou, Dolom, Vrbanjom a Jelsou. Priemerné výnosy hrozna sa v posledných desiatich rokoch pohybujú okolo 1250 vagónov. Rozloha vinogradov sa zmenšuje v prospech levanduly, pretože si vyžaduje oveľa menej práce a príjmy z nej sú väčšie ako z viniča. Okrem levanduly sa na Hvare pestuje rozmarín, oliva a niektoré iné rastliny, napr.: figy, svetojánsky chlieb a v malom množstve, iba pre domácu potrebu, citróny a pomaranče.

Zo zelenín sú zastúpené najmä hrach, fazuľa, paradajky, kapusta, špenáty, artičok a iné. Dopestované množstvo však neuspokojuje potreby obyvateľov Hvaru, takže sa musí zabezpečovať dovoz zeleniny aj z pevniny.

Rybolov má na Hvare veľmi dlhú tradíciu. Biela ryba je najkvalitnejšia. Skoro všetko spotrebuje domáce obyvateľstvo a len menšie množstvo sa transportuje do vnútrozemia SFRJ.

Priemysel Hvaru je na ústupe, keďže aj jediná továreň, ktorá bola donedávna v prevádzke, bola zastavená. V továrni sa spracúvali malé morské ryby na zastaraných strojoch, preto produktivita práce bola malá. Podobný osud mala aj továreň vo Vrboske, ktorá pracovala od roku 1880 do roku 1968. Na Hvare pred vojnou existovali dva kameňolomy, ktoré teraz už nepracujú, keďže priemyselná výroba je v rozpore s rozvojom cestovného ruchu.

Remeselníctvo je minimálne zastúpené v hospodárstve Hvaru. Od roku 1963 počet všetkých remesiel ustupuje, zväčšuje sa iba počet fotografov, majiteľov filigránskych bižutérskych dielní, pohostinstiev — teda tých remesiel, ktoré sa priamo viažu s cestovným ruchom. Na Hvare sa nachádza mnoho predajní potravín. Okrem toho je tu aj otvorené trhovisko.

Asfaltová cesta spája najvýchodnejšiu a najzápadnejšiu časť ostrova Hvar. Je to hlavná cesta, dlhá 84 km a na ňu nadväzujú vedľajšie cesty, ktoré spájajú osady vo vnútri ostrova alebo prístavy. Hvar je svojou ostrovnou polohou, závislý od námornej dopravy. Skoro všetok najdôležitejší dopravný ruch ostrova sa realizuje v jeho štyroch prístavoch: Hvar, Stari Grad, Jelsa, Sučuraj.

Od roku 1957 do 1971 vrátane, do všetkých spomínaných prístavov prišlo spolu 82 016 ľudí. Poradie jednotlivých hvarských prístavov v počte registrovaných lodí počas tej 15-ročnej periódy sa značne zmenilo. V roku 1957 bol Hvar na prvom mieste a jeho podiel bol 38 %. Na druhom mieste bol Sučuraj (24 %) a nasledovali Jelsa (21 %) a Stari Grad (17 %). Dokončenie všetkých

trajektových prístavov a ciest pre dopravu na ostrove najviac prispelo k zmene podielu prístavov, v prospech Stareho Gradu a Sučuraja a v neprospech Jelsy. Hvar mal roku 1971 podiel 41 %, Jelsa klesla na 9 %, Stari Grad mal 33 % a Sučuraj 17 %. Celkove sa cestovný ruch osôb zväčšil od roku 1957 do roku 1971 3,2-krát, kým pohyb lodí 1,7-krát.

Vodná doprava turistov sa neprestajne rozvíjala a hlavne prístav Hvar je pre ňu najvhodnejší, pretože sa nachádza na vhodne exponovanej časti ostrova, ktorá spája severný Jadran s južným.

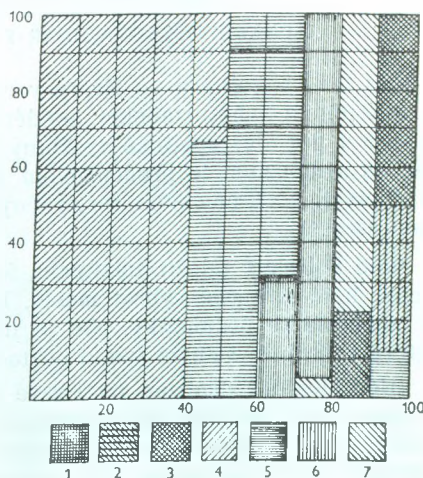
Aj výletnícka turistika má stále stúpajúci trend. Iba v organizácii cestovnej kancelárie Dalmaciatrist v období od 1969—1972 bolo zaregistrovaných vyše 30 000 výletníkov. A k tomuto počtu treba prirátat aj početné výlety nových organizácií, zvlášť dubrovničkeho Atlasu a splitského Adriaturu. V sledovanom 15-ročnom období je zaznamenaný celkový náklad a výklad tovaru s celkovou váhou 852 252 ton. Z tohto počtu na náklad (vyvoz z ostrova) pripadá 232 509 ton, a na výklad (dovoz na ostrov) 621 740 ton. Ako vidno, dovoz je priemerne asi 2,7-krát väčší ako vývoz.

Z týchto údajov vidno značnú premenu v hospodárskej štruktúre ostrova Hvar, z výrazne vývozného prichádza k dovoznému hospodárstvu. Terciálny sektor — služby sú dnes dominujúce. Hospodárstvo má charakter turisticko-pohostinný, ktorý potrebuje širokú škálu najrôznejšieho reprodukčného materiálu, ktorý sa vôbec nevyrába alebo sa vyrába na ostrove v nedostatočnom množstve.

V ostatnom čase mnohí obyvatelia ostrova Hvar našli pracovné uplatnenie v novom druhu hospodárstva v cestovnom ruchu. V krátkom čase celkový počet pracovných príležitostí na ostrove vzrástol o 5 %. Okolo 43 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva sa zapojilo do spoločenského sektoru, čím sa zabezpečili stabilnejšie príjmy obyvateľstva a zväčšila sa ekonomická základňa ostrova.

Positívne efekty investovania do turisticko-pohostinského hospodárstva v súčasnosti sú viditeľné tak pre investorov, ako aj pre celý ostrov. Vidieť to na

Obr. 4. Percentuálne vyjadrenie rôznych foriem ubytovania na ostrove Hvar v r. 1973 [počet prenocovaní]. 1 — hotely, 2 — súkromné ubytovanie, 3 — detské a mládežnícke ubytovne, 4 — camping, 5 — rekreačné domy, 6 — súkromné ubytovanie v hoteloch, 7 — bungalovy.

celkových príjmov devíz a na zvýšení zamestnanosti. Turistický rozvoj silno ovplyvňuje aj iné hospodárske odvetvia (obchod, doprava, remeselníctvo atd.). Počet zamestnaných vo vedľajších odvetviach turistického hospodárstva vzrástol v roku 1957 až 1970 o 1000 ľudí.

Súčasne s podporovaním spoločenského sektora rástla aj súkromná iniciatíva v ubytovaní a v pohostinstve. V krátkom období sa dosiahli výsledky, ktoré úplne uspokojujú hospodárske potreby v tejto oblasti. Na Hvare sa situácia v počte aktívneho obyvateľstva zmenila. Prejavuje sa to predovšetkým v obchode a v pohostinstve, kde počet zamestnaných vzrástol (zo 6,1 % na 20,1 %).

V roku 1961 sa viac ako polovica počtu obyvateľstva zaoberala poľnohospodárstvom a rybárstvom. Na druhom mieste boli obyvatelia s osobnými príjmami, ktorých bolo 828. Na treťom mieste bolo remeselníctvo s počtom 321 osôb z celkového počtu aktívneho obyvateľstva. Na štvrtom mieste sa nachádzal priemysel a baníctvo s 316 činnými osobami. Až na 5. mieste bol obchod a pohostinstvo s 291 osobami. Vidno, teda, že relatívne malý počet obyvateľov sa zaoberal turistikou. Je to dôsledok toho, že obdobie z pred 10 rokov bolo obdobím, keď masový rozvoj cestovného ruchu na Hvare bol len vo svojich začiatkoch. Štatistika o ekonomicky aktívnom obyvateľstve z roku 1972 dokazuje, že počet aktívnych osôb v obchode a pohostinstve sa dostal na tretie miesto s počtom 881 osôb. Pred ním je iba počet zamestnaných v poľnohospodárstve a počet osôb s ostatnými príjmami.

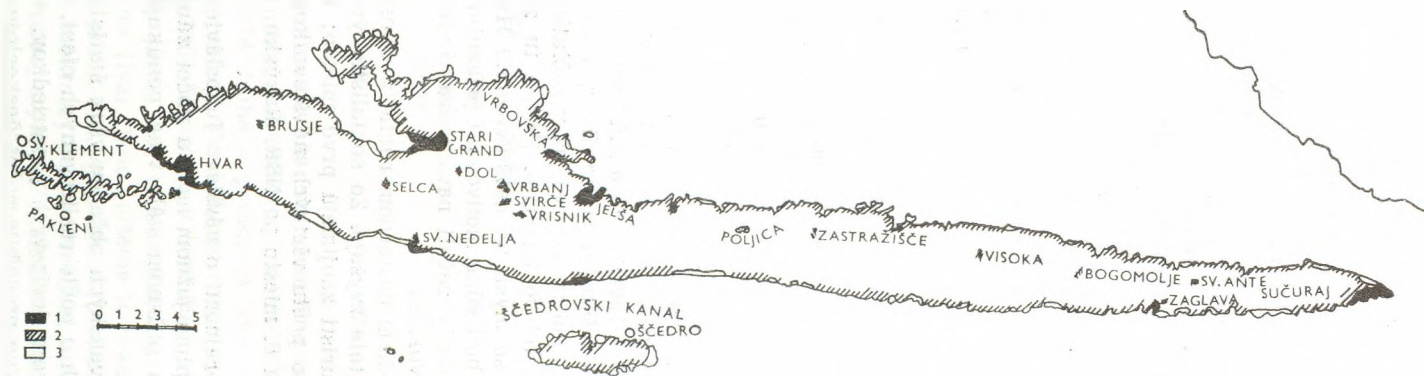
Teda, počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva sa zväčšil najmä v činnostiach spätých s turistikou, ktorá má už jednu z dominantných úloh na ostrove Hvar. Veľká časť aktívneho obyvateľstva ostrova Hvar sa aj naďalej zamestnáva v poľnohospodárstve, pretože ešte stále v cestovnom ruchu ostrova Hvar prevláda sezónnosť a okrem toho značná časť obyvateľstva žije v osadách, ktoré sa nachádzajú vo vnútrozemí ostrova, teda nie sú v tesnej spojitosti s cestovným ruchom. Z týchto dôvodov poľnohospodárstvo zostáva ako primárny zdroj zamestnávania pracovných síl.

FUNKCIE OSTROVA HVAR Z HEADISKA CESTOVNÉHO RUCHU

Keď bolo v Splite a vo Hvare v roku 1964 prvé internacionálne sympóziu o alergológii Juhoslovanskej akadémie vied a umenia (JAZU) a Európskeho inštitútu pre alergologické výskumy Európskeho zdravotného centra, bolo jasné, že sympóziu je predchodcom jednej kvalitne novej organizácie, starosti o chorých s chronickými respiračnými chorobami, predovšetkým s bronchiálnou astmou.

Bolo potrebné založiť inštitúciu, ktorá by skúmala a liečila spomínané choroby. Bolo potrebné vybrať mesto, ktoré by malo na to optimálne klimatické a geografické podmienky. Nie je náhoda, že JAZU vybral práve mesto Hvar, ktorý vyhovuje všetkým týmto požiadavkám.

Alergologické centrum na Hvare má už za sebou viacero úspešnú prácu. Práca centra má dvojaký charakter: ambulatný a sanatórny. Na ambulatné liečenie sa prijímajú všetci pacienti, ktorých odporučia jednotliví špecialisti, domáci alebo zahraniční. Do sanatória sa prijímajú tí pacienti, u ktorých je

Obr. 5. Súčasnost a perspektívy cestovného ruchu na Hvare. 1 — územia využívané v súčasnosti na cestovný ruch, 2 — územia s priaznivými perspektívami rozvoja cestovného ruchu, 3 — územia s málo vhodnými možnosťami rozvoja cestovného ruchu.

potrebné konať výskum, vyšetovanie, kontrolu a zvláštne zdravotnícke prípady pre vedecké účely.

Vzťahy, ktoré má sanatórium doma a v zahraničí, rozširujú prácu v prieskume, kontrole a v sledovaní choroby pacienta. Nadobúdajú sa vlastné skúsenosti a vedecké poznatky, na základe ktorých sanatórium prichádza k vlastnej diagnostike, terapeutike a prognóze, používajúc najmodernejšie a najnovšie výdobytky modernej medicíny. Okrem toho má Centrum jednu z hlavných úloh v rozvoji liečebného cestovného ruchu, ktorý napriek všetkým priaznivým hvarským podmienkam bol dlho nedostatočne diferencovaný a definovaný.

Keďže turistika nie je len more a hotely, ale aj mnoho iných komponentov, Hvarčania mnoho rozmýšľali, ako hosťom ešte spríjemniť pobyt. Začali sa zameriavať na rozvoj športového turizmu. Na Hvare investujú do hotelierstva, stavajú okrem hotelov aj iné objekty — rôzne športové ihriská a bazény. V tomto smere sa veľký krok vpred vykonal výstavbou hotela Amfora, v ktorom okrem bežného moderného hotelového vybavenia je aj bazén, gymnastická sála, automatická kolkáreň a iné vybavenie na športové podujatia.

ÚLOHA ČECHOV A SLOVÁKOV V CESTOVNOM RUCHU OSTROVA HVAR

Citeľnejší rozvoj turistiky na Hvare badať pred prvou svetovou vojnou. V tom období na Hvar prichádzali vo väčšom počte Rakúšania. Hneď po nich sa počtom zaraďujú Česi a Slováci. V období pred druhou svetovou vojnou boli príjmy z turistiky, ktoré na Hvare nechávali turisti z Rakúska a z ČSR, boli prakticky jedinými zdrojmi živobytia pre pracovníkov v pohostinstve.

Prevažnú väčšinu turistov z ČSR tvorili predovšetkým Pražania, Bratislavčania a obyvatelia Brna. Pochádzali z radov vtedajšej buržoázie, napr. vysokí štátni úradníci, lekári, ale aj športovci, chorí a iní. Turisti zo zahraničia (z ČSR a Rakúska) navštevovali predovšetkým mesto Hvar, lebo malo prioritné postavenie medzi ostatnými mestami na ostrove, už v začiatkoch turistiky, najmä preto, lebo malo najväčšiu hotelovú kapacitu. Hostia tu zostávali v priemere 20 dní v letnej sezóne. Keď sa myslí na navštevovanie Hvaru Čechoslovákmi, treba povedať, že títo turisti boli silne motivovaní priaznivou hvarskou klímou. Potvrďuje to aj fakt, že odkedy začali navštevovať ostrov, prichádzali sem pravidelne takmer bez prestávok.

Aj v celkovom juhoslovanskom cestovnom ruchu Čechoslováci majú značný podiel. Ich návštevnosť sa stále zvyšuje. Zo socialistických štátov v návštevovnosti SFRJ československí turisti zaujímajú prvé miesto; ich počet bol napr. v roku 1965 7 % z celkového počtu všetkých návštevníkov Juhoslávie. Československo sa tak zaradilo na 6. miesto po NSR, Rakúsku, Francúzsku, Taliansku a Veľkej Británii.

Záujem československej verejnosti o návštevu Juhoslávie je motivovaný predovšetkým rekreáciou pri teplom južnom mori a počet záujemcov neklesá, ani tým, že sa československým občanom stále viac ponúkajú možnosti v iných prímorských krajinách.

Skutočný záujem československých občanov však štatistiky nevyjadrujú, výmena je zaznačená v údajoch o počte realizovaných ciest, a to preto, že tento počet je limitovaný množstvom devízových prostriedkov. Vo vzťahu Čechoslovákov k Juhoslávii totiž značne prevažuje počet československých turistov nad

počtom juhoslovanských návštevníkov v ČSSR, čo znamená, že celkový výnos zo vzájomného cestovného ruchu je pre ČSSR pasívny a musí sa hradiť z devízových prostriedkov iných oblastí národného hospodárstva.

Dovolenkové pobyty považujeme za primárny motivačný element pohybu z ČSSR do SFRJ. Československí turisti, ktorí do Juhoslávie prichádzajú prostredníctvom československej kancelárie, obyčajne cestujú lietadlom alebo autobusom, ale využívajú aj vlastné prostriedky osobnej dopravy. Pre týchto turistov je charakteristické to, že sa na jednom mieste zdržiavajú 14—15 dní. Z miest pobytu potom absolvujú 2—3 dňové výlety do okolia, ktoré im zabezpečujú tamojšie cestovné kancelárie. Tieto výlety sú obyčajne zamerané na obchádzku významných kultúrnohistorických pamiatok alebo iných miest.

Turistov, ktorí prichádzajú z ČSSR na Hvar, priťahuje už ostrov sám osebe, t. j. estetický vzhľad ostrova, krásne vyhlídkové miesta, členitosť a atraktívnosť pobrežia atď. Ďalším veľmi dôležitým motivačným elementom je aj špecifické hvarské podnebie.

Okrem už spomenutých elementov, netreba zabúdať ani na jazykovú príbuznosť a prístupnosť i bezprostrednosť hvarského obyvateľstva. Československí turisti bývajú najčastejšie ubytovaní v bungalovoch, ktoré sú postavené v rámci hotela Siréna. Tento hotel poskytuje i niektoré služby svojim hosťom, predovšetkým stravovanie a možnosti zabávať sa. Zaujímavosťou týchto bungalovov je, že ich vystavali Čechoslováci, ich vlastníctvom majú byť 15 rokov. Dnes je tu 44 bungalovov, ktoré môžu ubytovať 120 návštevníkov. Priemerná dĺžka pobytu týchto návštevníkov je 14—15 dní, takže bungalovy sa využívajú vyše polroka.

Ubytovanie v hoteloch využívajú československí turisti menej ako zotavovne a priváty, ktoré najmä v poslednom čase využívajú najviac. Počet československých turistov však v posledných rokoch podstatne vzrástol, ako ukazuje aj nasledovný prehľad:

Rok	Počet návštevníkov z Československa	Rok	Počet návštevníkov z Československa
1965	2 328	1970	3 525
1966	5 603	1971	2 970
1967	6 641	1972	5 007
1968	7 245	1973	11 089
1969	4 100	1974	14 071

Tento počet dokumentuje, že sa československí turisti zaradili na jedno z vedúcich miest medzi zahraničnými návštevníkmi Hvaru. Počtom turistov 14 071 je ČSSR r. 1974 druhá v poradí za NSR. Nepochybne k tomu prispelo zvýšenie devízového prídelu. Pred štyrmi rokmi bol devízový prísľub 1000 dinárov. V roku 1971 už 1400 dinárov a v roku 1975 až 2000 dinárov.

Ďalším pozitívnym javom pri vycestovaní československých turistov do Juhoslávie, a teda aj na Hvar, bolo zníženie intervalu možností návštev Juhoslávie z troch rokov na jeden rok. Aj možnosť informovať sa o ubytovaní, prípadne si ho objednať už v niektorej československej turistickej kancelárii je pozitívnym prínosom pre rozvoj stykov. Zjednodušenie možností výmenných zájazdov medzi jednotlivými inštitúciami alebo organizáciami tiež prispieva k rozvoju

cestovného ruchu. Táto možnosť teoreticky existuje, avšak ubytovanie často naráža na problémy a tak sa využíva minimálne.

Vychádzajúc z toho, že vo Hvare existuje praktická možnosť návštevnosti československých turistov v dočasne československých zariadeniach (bungalovy), domnievame sa, že by sa táto možnosť mohla viac využívať. Dohody by mohli robiť hvarske organizácie zaoberajúce sa cestovným ruchom s podobnými organizáciami v ČSSR, čo by viedlo k výstavbe ďalších rekreačných komplexov (campingy, bungalovy) atď.

Okrem už uvedených metód a spôsobov zvýšenia a zlepšenia možností turistiky Čechov a Slovákov na Hvare a v Juhoslávii isteže existuje ešte dosť spôsobov a názorov. Potrebné je len nájsť čas a prostriedky na ich praktickú realizáciu.

LITERATÚRA

1. BRAČIČ, V.: Turistička geografija, Maribor 1963. — 2. JOVIČIČ, Z.: Turistička krenanja u Jugoslaviji. Turistička štampa, Beograd 1967. — 3. JOVIČIČ, Z.: Turistički vodič po Jadranu, Leksikografski zavod Jugoslavie. Zagreb 1968. — 4. MARIOT, P.: Metodické aspekty funkčno-chorologického hodnotenia lokalizačných predpokladov cestovného ruchu. Geogr. Čas., 25, 1973, 1, s. 27—46. — 5. MARIOT, P.: Priestorové aspekty cestovného ruchu a otázky gravitačného zázemia návštevných miest. Geogr. Čas., 21, 1969, 4, s. 287—312. — 6. PÁLENKÁŠ, P.: Turistický región Hvar a úloha Čechov a Slovákov v jeho rozvoji. Rigorózna práca, Bratislava 1975. — 7. RUBIČ, J.: Naši otoci na Jadranu. Zagreb 1952.

Pavol P á l e n k á š

HVAR — AN IMPORTANT REGION OF YUGOSLAVIA'S TOURISM

In his contribution the author notices one of the biggest Yougoslave islands from the touristic point of view. In the first part he analyzes the natural conditions of Hvar for touristic activities, underlining the climatic and hydrographic conditions. In the second part he informs of the role of the cultural and historical conditions of the touristic activities on Hvar. He describes their spatial distribution, character and influences for the extension of touristic activities on the island. He pays a particular attention to the extension and structure of the equipment network of tourism, its use and fundamental features of seasonal tourism on Hvar. He points to the main development phases of visits to Hvar, mainly to the extension of conditions for their development after the Second World War. The author takes also a brief notice of the place of the touristic activities in the island economical base, and finds its increasing importance from this view point. The conclusion of the contribution forms a set of informations on the role of Czechs and Slovaks in the touristic activities of the Hvar island.

Fig. 1. Air humidity (%) and average cloud cover in the town of Hvar.

Fig. 2. Water supply on Hvar.

Fig. 3. Cultural monuments on Hvar. — 1 — Pre-historical, 2 — Illyrian, 3 — Greek, 4 — Roman, 5 — old-Croatian, 6 — Romanic, 7 — Gothic, Renaissance, baroc, 8 — ethnographic, 9 — ports from the 15th century, 10 — ports from the beginning of the 19th century, 11 — principal art monuments, 12 — fragments of architecture, from the 13th century, 13 — fragments of architecture

from the 16th century, 14 — fragments of architecture from the 17th century, 15 — fragments of architecture from the 19th century, 16 — fragments of protective bastions, 17 — „Ladaniste houses from the 16th to 19th century, 18 — ruins of „Ladanistes“ houses, 19 — natural attractions, 20 — Roman centuries on the Hvar island.

Fig. 4. Percentual expression of various forms of lodging on the island of Hvar in 1973 (number of night accommodations), 1 — hotels, 2 — private accommodation, 3 — accommodation for children and teenagers, 4 — camping, 5 — recreational houses, 6 — private accommodation in hotels, 7 — bungalows.

Fig. 5. The presence and perspectives of touristic activities on Hvar. 1 — areas used at present for touristic activities, 2 — area with favourable perspectives of tourism development, 3 — areas with little suitable possibilities of tourism development.

Translated by: E. Bleho

Павол П а л е н к а ш

ХВАР — ЗНАЧИТЕЛЬНАЯ ОБЛАСТЬ ТУРИЗМА ЮГОСЛАВИИ

Автор в статье отмечает один из самых больших югославских островов с точки зрения туризма. В первой части анализирует природные предпосылки Хвара для туризма и подчеркивает именно климатические и гидрографические условия. Во второй части информирует о задачах культурно-исторических предпосылок туризма на Хваре. Описывает их пространственное разложение, характер и влияния на расширение туризма на территории острова. Особое внимание автора сосредоточилось на расширение и структуру сети учреждений туризма, их использование и основные черты сезонности туризма на Хваре. Отмечает главные фазы развития посещаемости Хвара, именно расширение предпосылок для ее развития после второй мировой войны. Автор также отмечает положение туризма в экономическом базисе острова, причем объявляет рост его значения с этой точки зрения. В заключение автор представляет комплекс информации о задачи Чехов и Словаков в туризме острова Хвар.

Рис. 1 — Влажность атм. (в %) и средняя облачность в городе Хваре.

Рис. 2 — Запасы воды в Хваре.

Рис. 3 — Культурные памятники на Хваре. 1 — доисторические, 2 — иллирские, 3 — греческие, 4 — римские, 5 — старохорватские, 5 — романские, 7 — готические, ренесансные, барочные, 8 — этнографические, 9 — порты из 15 века, 10 — порты-начало 19 века, 11 — главные памятники изобразительного искусства, 12 — фрагменты архитектуры 13 века, 13 — фрагменты архитектуры 16 века, 14 — фрагменты оборонительных бастионов, 15 — фрагменты архитектуры 19 века, 16 — фрагменты оборонительных бастионов, 17 — «ладанинские» дома из 16—19 века, 18 — развалины «ладанинских домов», 19 — природные достопримечательности, 20 — римская центурия на Хваре.

Рис. 4 — Выражение в процентах различных форм размещения на острове Хвар в 1973 г., 1 — гостиницы, 2 — размещение по квартирам, 3 — предприятия для детей и молодежи, 4 — кемпинг, 5 — дома отдыха, 6 — частное размещение по гостиницам, 7 — туристские базы.

Рис. 5 — Современные и перспективные аспекты туризма на Хваре. 1 — области в настоящее время использованные для туризма, 2 — области с перспективным развитием туризма, 3 — области не пригодные для развития туризма.

Перевод: А. Томашкова